

УДК 631.152:005.22

Ю. В. Ліпський,
к. е. н., директор, ТОВ "Мінераліс Україна"
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-8483-5833>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.17.71

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЦЕСУ ВІДТВОРЕННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Y. Lipskyi,
PhD in Economics, Director, Mineralis Ukraine LLC

THEORETICAL APPROACHES TO THE REPRODUCTION PROCESS IN AGRICULTURE

Встановлено, що потенціал економічного прогресу в сільському господарстві повинен базуватися на принципах сталого розвитку, що передбачає якісні удосконалення, на відміну від економічного росту, який базується на збільшенні кількісних показників.

Вважаємо, що при вирішенні питання про новий тип відтворення доцільно виходити із необхідності врахування набутого позитивного досвіду розвитку економічних систем. Вагомість фокусування саме на зазначених аспектах пояснюється тим, що з нашої позиції, запровадження західних підходів до регулювання економікою не є доцільним з причини наступного методологічного підходу.

Відтворювальний процес у сільському господарстві, з одного боку, являє собою підсистему суспільного відтворення, а з іншого — інтегрує одиничні відтворювальні процеси на рівні сільськогосподарських підприємств. Зазначимо, що інтеграція галузевого відтворювального процесу з одиничними процесами відтворення сільгоспідприємств, здійснюється через відтворювальні цикли, що забезпечують відтворення продукції, послуг та необхідних умов. Як відомо, відтворювальний цикл — цикл це "виробництво — розподіл — обмін — споживання", стадії якого характеризують стан, які проходить економічний продукт від його створення до споживання.

Узагальнюючи розглянуту нами економічну сутність відтворювальних процесів у сільському господарстві, необхідно зазначити наступне: використання діалектичного підходу до дослідження категорії дає підстави зробити висновки про необхідність розвитку положень, пов'язаних із формами, способами і механізмами взаємодії учасників відносин у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання; економічні відносини між господарюючими суб'єктами базуються на інтересах сторін; модель відтворювального циклу, що ґрунтується на самофінансуванні, передбачає наявність власних джерел, величина яких визначається після вторинного розподілу; параметри і тривалість відтворювального циклу залежать від використовуваних структури ресурсів та технології виробництва; існуючий звужений тип відтворення свідчить про відсутність можливостей для техніко-технологічної модернізації; доцільно створити сприятливі умови для розвитку взаємовигідної співпраці між державою і приватним бізнесом, що дасть змогу активізувати інвестиційні процеси в галузі.

It was established that the potential of economic progress in agriculture should be based on the principles of sustainable development, which involves qualitative improvements, in contrast to economic growth, which is based on increasing quantitative indicators.

We believe that when solving the issue of a new type of reproduction, it is appropriate to proceed from the need to take into account the acquired positive experience of the development of economic systems. The importance of focusing precisely on the specified aspects is explained by the fact that, from our position, the introduction of Western approaches to the regulation of the economy is not expedient due to the following methodological approach.

The reproductive process in agriculture, on the one hand, is a subsystem of social reproduction, and on the other hand, it integrates individual reproductive processes at the level of agricultural enterprises. It should be noted that the integration of the sectoral reproduction process with individual reproduction processes of agricultural enterprises is carried out through reproduction cycles that ensure the reproduction of products, services and necessary conditions. As you know, the reproductive cycle is a cycle of "production — distribution — exchange — consumption", the stages of which characterize the state that an economic product undergoes from its creation to consumption. Summarizing the economic essence of the reproductive processes in agriculture that we have considered, it is necessary to note the following: the use of a dialectical approach to the study of the category gives grounds for concluding that there is a need to develop provisions related to the forms, methods and mechanisms of interaction of the participants in relations in the process of production, distribution, exchange and consumption; economic

relations between business entities are based on the interests of the parties; the model of the reproductive cycle, based on self-financing, assumes the presence of own sources, the amount of which is determined after secondary distribution; the parameters and duration of the reproduction cycle depend on the used resource structure and production technology; the existing narrow type of reproduction shows the lack of opportunities for technical and technological modernization; it is expedient to create favorable conditions for the development of mutually beneficial cooperation between the state and private business, which will make it possible to activate investment processes in the industry.

Ключові слова: відтворення, сільське господарство, джерела фінансування, природно-кліматичні умови, обмін, споживання.

Key words: reproduction, agriculture, sources of financing, natural and climatic conditions, exchange, consumption.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Потенціал економічного прогресу в сільському господарстві повинен базуватися на принципах сталого розвитку, що передбачає якісні удосконалення, на відміну від економічного росту, який базується на збільшенні кількісних показників. Очевидно, що економічним прогресом у сільському господарстві слід вважати такий його розвиток, який здійснюється не за рахунок навколишнього середовища та соціальної сфери, а, навпаки, на основі узгодження економічної діяльності із екологічними та соціальними вимогами щодо збалансованого розвитку. Отже, концепція сталого розвитку сільського господарства передбачає оптимальне поєднання розвитку трьох сфер: економічної, соціальної та екологічної, що зумовлює збалансований розвиток галузі та країни в цілому.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Відтворювальні процеси й раціональне використання ресурсів у сільському господарстві досліджували відомі вчені: В. Андрійчук, А. Даниленко, М. Дем'яненко, В. Іванишин, Д. Крисанов, І. Лукінов, І. Охріменко, Б. Пасхавер, Г. Підлісецький, М. Пугачов, А. Стельмашук, В. Трегобчук, О. Улянченко, Г. Черевко, В. Шиян та інші.

Водночас багато питань, пов'язаних із якісною оцінкою їх стану та забезпеченням матеріально-технічними ресурсами товаровиробників, залишаються недостатньо вивченими й дискусійними, що вимагає проведення подальших досліджень, зокрема пошуку нових інструментів і механізмів з урахуванням реальних умов, що склалися в аграрному секторі економіки.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

На основі узагальнення дослідження запропонувати заходи по удосконаленню теоретичного підґрунтя процесу відтворення в сільському господарстві.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Зазначимо, що концепція сталого розвитку дозволила по-новому характеризувати поняття "економічна ефективність" у процесі відтворення. Поділяємо думку Р. Констанца та К. Фольке про те, що реалізація концепції сталого розвитку й відповідно розширеного типу відтворення можливі при вирішенні таких проблем: стійкого масштабу економіки, який би відповідав її екологічній системі життєзабезпечення; справедливого розподілу ресурсів та можливостей не лише за нинішнього покоління людей, але також між нинішнім і майбутніми поколіннями, а також між людиною й іншими біологічними видами; ефективного розподілу ресурсів у часі, який б адекватно враховував природний капітал.

Вважаємо, що при вирішенні питання про новий тип відтворення доцільно виходити із необхідності врахування набутого позитивного досвіду розвитку економічних систем. Важомість фокусування саме на зазначених аспектах пояснюється тим, що з нашої позиції, запровадження західних підходів до регулювання економікою не є доцільним з причини наступного методологічного підходу. Західні економісти, які розробили загальну економічну теорію, в основі якої, як правило, розглядали реально функціонуючі економіки, після чого розроблені теоретичні схеми поширювали як загальні.

Зазначимо, що вивчення проблем відтворювальних процесів у сільському господарстві у плановій економіці посідало провідне місце, однак питання відтворення та нагромадження в сучасних наукових працях залишаються поза увагою. Водночас питання суспільного відтворення розглядаються у межах економічного зростання. Так, О. В. Глушко, висвітлюючи розподіл валового продукту та формування інтенсивного типу розвитку аграрних підприємств, зазначає, що розподіл є важливим знаряддям впливу на процес виробництва в наступних циклах. Це зумовлено тим, що від пропорцій розподілу валового продукту на його складові частини залежать можливості простого і розширеного відтворення [1]. Отже, прискорення господарського розвитку, формування інтенсивного й інноваційного типів розвитку сільськогосподарського виробництва значною мірою залежать від ступеня пізнання законів і закономірностей розширеного відтворення в ринкових умовах.

На думку Н. В. Трусова, відтворення як економічна категорія означає безперервне відновлення виробництва товарів, послуг і духовних благ, на основі якого здійснюється відтворення всіх елементів економічної системи — продуктивних сил, техніко-економічних, організаційно-економічних та виробничих відносин (або відносин економічної власності), а також господарського механізму [2]. Отже, відтворення продуктивних сил доцільно розглядати як процес безперервного відновлення усіх факторів виробництва, а саме природних ресурсів, робочої сили, засобів виробництва.

Як зазначає В. І. Копитко, відтворення — це повторюваний і поновлюваний процес постійного руху сільськогосподарського виробництва, який зумовлюється необхідністю постійного задоволення потреби суспільства у сільськогосподарській продукції та продовольстві. Автор наголошує, що у процесі відтворення його основною стадією є виробництво продукції, що являє собою процес перетворення економічних ресурсів у економічний продукт [3]. Подібну думку обґрунтовує О. М. Вишневська, яка під відтворенням розуміє процес неперервного повторення "виробництва" елементів суспільної системи, що фактично збігається із визначенням представників класичної економіки [4].

Найбільш поширеним є підхід, відповідно до якого, відтворенням називають постійне повторення і безперервне відновлення процесу сільськогосподарського виробництва. Залежно від результатів процесу відтворення виділяють просте та розширене відтворення. Поділяємо думку, що роз-

ширене відтворення в сільськогосподарських підприємствах здійснюється відповідно до дії об'єктивних економічних законів і є складовою частиною розширеного відтворення у межах національної економіки країни, тому для нього характерні всі основні риси та закономірності розвитку останнього. Економічною основою розширеного відтворення й розвитку сільськогосподарського виробництва є нагромадження [5].

Вважаємо, що більш деталізоване визначення процесу відтворення наводить О. О. Клокар, охоплюючи всі послідовні стадії виробництва, обігу та споживання, і характеризує його як складну сукупність органічно взаємопов'язаних форм економічного кругообігу. Процес праці, створення вартості та її обігу є досить закономірними, а взаємопов'язаними — матеріальна, вартісна та грошова форми суспільного продукту. Поряд із матеріально-вартісними елементами відтворюються і властиві даній формації суспільні відносини [6]. Звідси можна зробити висновок, що процес відтворення поєднує в собі: відтворення продуктивних сил (робочої сили, засобів виробництва, природних ресурсів) та відтворення виробничих відносин — відносин виробничого споживання, розподільчих відносин і відносин обміну.

Незважаючи на те, що в науковій спільноті не сформовано єдиної думки щодо дефініції "відтворювальний процес", у нинішніх економічних умовах існують проблеми його реалізації на практиці. Так, у ринкових умовах забезпечено самостійність господарюючих суб'єктів у вирішенні питань фінансування їх діяльності, однак воно ускладнюється через погіршення фінансового стану переважної більшості сільськогосподарських підприємств. Зазначимо, що у ситуації, коли роль державного регулювання процесів відтворення знижується, загострюються проблеми збуту продукції, співвідношення рівня цін реалізації та витрат на виробництво продукції, забезпечення підтримки доходів сільськогосподарських товаровиробників на рівні, необхідному для здійснення відтворювальних процесів, від вирішення яких залежать можливості забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Трансформаційні процеси в сільськогосподарському виробництві зумовили деградацію виробничих ресурсів, зокрема: погіршилася якість сільськогосподарських угідь, пришвидшилися темпи вибуття активної частини основних виробничих фондів на тлі низьких темпів їх оновлення, знижуються фінансова стійкість і платоспроможність підприємств, яка зумовлена нестачею

оборотного капіталу. Така ситуація зумовлена частково відсутністю комплексної обґрунтованої системи організації виробництва, його наукового та методичного забезпечення.

Отже, економічна сутність відтворення полягає у неперервному відновленні економічних відносин щодо процесів виробництва, розподілу, обміну та споживання сільськогосподарської продукції, виробничих ресурсів у незмінних або збільшених масштабах. Очевидно, що розвиток відтворювальних процесів неможливий без встановлення науково обґрунтованих пропорцій між споживанням і накопиченням ресурсів у необхідному для наступного циклу обсязі. Основним напрямом усунення суперечностей між споживанням і накопиченням є збільшення загального обсягу валового доходу, а умовою для створення фонду накопичення — високорентабельне сільськогосподарське виробництво. Підвищення дохідності та рентабельності виробництва у нинішніх умовах можливо досягти на основі удосконалення як ресурсної складової, так і необхідності розробки й обґрунтування напрямів інноваційних перетворень, нових підходів до управління відтворювальними процесами, що дозволить сільськогосподарським підприємствам сформува-ти інноваційний ресурсний потенціал.

Відтворювальний процес у сільському господарстві, з одного боку, являє собою підсистему суспільного відтворення, а з іншого — інтегрує одиничні відтворювальні процеси на рівні сільськогосподарських підприємств. Зазначимо, що інтеграція галузевого відтворювального процесу з одиничними процесами відтворення сільгосппідприємств, здійснюється через відтворювальні цикли, що забезпечують відтворення продукції, послуг та необхідних умов. Як відомо, відтворювальний цикл — цикл це "виробництво — розподіл — обмін — споживання", стадії якого характеризують стан, які проходить економічний продукт від його створення до споживання.

Відтворення у сільському господарстві є складовою частиною суспільного відтворення, тому воно підпорядковано дії загальних економічних законів. Для сільськогосподарського виробництва необхідні ресурси, а результати господарської діяльності розподіляються, обмінюються та споживаються, і цей процес повторюється. Водночас сільське господарство має ряд специфічних особливостей.

Вважаємо, що найбільш повно М. М. Музи-чуком узагальнено загальні та специфічні особливості процесу відтворення у сільському господарстві, серед яких він виділив такі: цикліч-

ний характер відтворення, який проявляється у його безперервному кругообігу по замкнутому колу при простому відтворенні та по висхідній спіралі при розширеному відтворенні; будь-який цикл відтворення базується на певному рівні розвитку продуктивних сил за умови обов'язкової наявності трудових ресурсів, основних та оборотних фондів, інших складових; чітка послідовність проходження стадій, фаз та операцій по всьому циклу кругообігу при органічному взаємозв'язку швидкості руху з кінцевими результатами; необхідність управління процесом кругообігу; формування суспільної вартості, яка є виразом суспільно необхідних витрат на виробництво певного продукту; посилення поділу праці та поглиблення спеціалізації в процесі економічного розвитку; забезпечується інтенсифікація виробництва внаслідок додаткових вкладень засобів виробництва та праці [7].

Отже, відтворювальний процес у сільському господарстві характеризується особливостями, зумовленими специфікою галузі: вплив природно-економічних умов (родючість і місцезнаходження ділянок, їх рельєф, клімат та ін.). Так, у сільському господарстві основним засобом виробництва виступає земля, яка на відміну від інших засобів не є продуктом праці людини, а її розміри не можуть бути збільшені; при правильному її використанні земля не втрачає якісних характеристик, а навіть покращує їх, водночас інші засоби виробництва поступово застарівають морально та фізично. Використання землі пов'язано із постійністю місця, а, отже, її не можна перенести з одного місця на інше, тобто у кращі кліматичні умови. Тому при її використанні необхідно максимально враховувати природне середовище.

Природні умови належать до об'єктивних факторів відтворення і характеризуються незалежністю від діяльності людини. Об'єктивні умови — це первинні умови відтворення, а економічні — похідні від них. Природно-кліматичні умови тісно переплітаються з економічними факторами, впливають на відтворення біологічного фактору. По-перше, у сільському господарстві виробництво базується на використанні живих організмів — рослин і тварин, які для нього є предметами та засобами праці; тісний взаємозв'язок із відтворювальним процесом в аграрному секторі країни.

По-друге, у сільському господарстві більше ніж в інших галузях проявляються умови для формування відносин монополій, тому що основний засіб виробництва — земля — кількісно обмежена та якісно диференційована. Це і є природною основою стійкої нерівності у присвоєнні землі, тобто монополії на землю.

По-третє, сільському господарству притаманна сезонність упродовж року. Основні затрати у рослинництві здійснюються весною та восени (у період посівної кампанії та збирання врожаю), а у тваринництві — влітку та взимку (при заготівлі кормів і зимовому утриманні худоби). Сезонність сільськогосподарського виробництва впливає на трудомісткість та результативність виконаних робіт, що обумовлює підвищенні вимоги до працівників.

По-четверте, особливість сільського господарства полягає в тому, що воно має біологічний характер, процес відтворення тісно переплітається із ґрунтово-кліматичними факторами, природним процесом росту й розвитку живих організмів. Окрім того, на результати виробничої діяльності сільгосппідприємств впливають погодні та кліматичні фактори. Поряд із землею специфічними засобами виробництва у сільському господарстві є живі організми, відтворення яких підпорядковано природним законам їх розвитку. Терміни вегетації рослин і відтворення тварин неможливо істотно змінити, відповідно процес відтворення набуває специфічного характеру.

По-п'яте, виробництво у сільському господарстві є найбільш ризиковим, а також одним із найбільш капітало- та енергомістких. Тому галузь є найменш привабливою для підприємців та інвесторів, оскільки у ньому ускладнено перелив приватного капіталу з інших галузей.

Отже, в узагальненому вигляді нами визначено особливості відтворення у сільському господарстві, а саме: резерви екстенсивного типу відтворення обмежені наявністю природної складової факторів виробництва; існує значний обсяг проміжного споживання, коли частина виробленої продукції безпосередньо перетворюється у предмети праці, минаючи товарно-грошову форму та бере участь стадії обміну; наявність специфічного структурного співвідношення засобів праці, предметів праці та живої праці; стохастична залежність затрат та результатів праці; велика тривалість відтворювального циклу; нерівномірність споживання ресурсів і виходу готової продукції у виробничому циклі.

При простому відтворенні процес повторення або відновлення виробництва відбувається у незмінному масштабі, яке характеризується відсутністю накопичення. При розширеному відтворенні обсяги виробленого продукту в кожному наступному циклі збільшуються, не залишаються незмінними й фактори виробництва. Для того щоб відтворення здійснювалося у розширених масштабах, до початку кожного наступного циклу необхідні додаткові або якісніше ресурси. Розширення або якісне по-

кращення факторів виробництва відбувається за рахунок перетворення доданої вартості у капітал, тобто накопичення капіталу.

Розширення відтворення може здійснюватися у двох формах: екстенсивній та інтенсивній. За екстенсивної форми розвитку сільського господарства виробництво продукції зростає за рахунок кількісних факторів — збільшення обсягів виробничих ресурсів, що використовуються при незмінному якісному рівні техніки і технології. За інтенсивної форми збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції забезпечується за рахунок якісних факторів — використання інноваційних виробничих ресурсів, технологій і форм організації виробництва та праці на основі впровадження науково-технічних розробок, що сприяє підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва. Варто зазначити, що в сільському господарстві резерви екстенсивного методу незначні внаслідок обмеження ресурсів галузі. Так, відсутні можливості значного збільшення обсягів виробництва продукції сільського господарства за рахунок залучення в оборот додаткових земельних площ, тому необхідний пошук резервів нарощення за рахунок інтенсифікації виробничого процесу [8].

Відтворення виробничих ресурсів у сільському господарстві здійснюється через економічний механізм відтворення, який передбачає систему економічних заходів і форм реалізації на практиці відновлення витрачених у процесі виробництва факторів виробництва. Дія цього механізму полягає у тому, щоб відшкодувати, як мінімум, втрати відповідних ресурсів у процесі господарської діяльності. Розширене відтворення факторів виробництва досягається у процесі їх нарощення та є результатом і необхідною умовою для розширення господарської діяльності. Отже, спонукаючим чинником для підприємства є недостатній рівень рентабельності (при виконанні умов простого відтворення та при реінвестуванні чистого прибутку).

Розширеного відтворення можна досягати за рахунок таких напрямів: кількісного збільшення залучених факторів виробництва, переважно трудових ресурсів і змінного капіталу на попередньому технологічному рівні, що призводить до екстенсивного типу; на основі якісного удосконалення поєднання ресурсів за рахунок використання нової техніки та технології із залученням кваліфікованих кадрів, що відповідає інтенсивному типу розвитку; за рахунок кількісних та якісних факторів росту одночасно, що формує комбінований тип розвитку. На сучасному етапі в сільському госпо-

дарстві порушено процес повернення авансованих у виробництво грошових коштів, тому відтворювальний процес здійснюється переважно за звуженим типом.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Узагальнюючи розглянуту нами економічну сутність відтворювальних процесів у сільському господарстві, необхідно зазначити наступне: використання діалектичного підходу до дослідження категорії дає підстави зробити висновок про необхідність розвитку положень, пов'язаних із формами, способами і механізмами взаємодії учасників відносин у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання; економічні відносини між господарюючими суб'єктами базуються на інтересах сторін; модель відтворювального циклу, що ґрунтується на самофінансуванні, передбачає наявність власних джерел, величина яких визначається після вторинного розподілу; параметри і тривалість відтворювального циклу залежать від використовуваних структури ресурсів та технології виробництва; існуючий звужений тип відтворення свідчить про відсутність можливостей для техніко-технологічної модернізації; доцільно створити сприятливі умови для розвитку взаємовигідної співпраці між державою і приватним бізнесом, що дасть змогу активізувати інвестиційні процеси в галузі.

Література:

1. Глушко О. В. Особливості відтворення довгострокових біологічних активів. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2013. № 4. С. 43—46.
2. Трусова Н. В. Фінансова складова ресурсного відтворення сільськогосподарських підприємств. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2014. № 1. С. 243—247.
3. Копитко В. І., Копитко О. В. Удосконалення системи відтворення матеріально-технічної бази аграрних підприємств АПК. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2021. Вип. 1. С. 19—24.
4. Вишнеvs'ка О. М., Дяченко О. С. Аграрний сектор: відтворення і оновлення основних засобів. Інноваційна економіка. 2013. № 7. С. 15—19.
5. Свиноус І. В., Качан Д. А. Теоретичні засади відтворення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств. Агросвіт. 2018. № 13. С. 28—34.

6. Клокар О. О. Теоретичні засади формування економічного механізму ефективного відтворення ресурсів аграрного сектора економіки. Сталий розвиток економіки. 2014. № 1. С. 5—12.

7. Музичук М. М. Понятійний зміст та сутність реструктуризації як економічної категорії та процесу економічного відтворення в аграрному виробництві. Економіка та управління АПК. 2013. Вип. 10. С. 107—112.

8. Свиноус І. В., Гаврик О. Ю., Биба В. А. Організаційно-економічні підходи до технологічного оновлення діяльності сільськогосподарських підприємств. Інноваційна економіка. 2019. № 7—8. С. 57—63.

References:

1. Hlushko, O.V. (2013), "Peculiarities of reproduction of long-term biological assets", Zbirnyk naukovykh prats' Tavrijs'koho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky), vol. 4, pp. 43—46.
2. Trusova, N.V. (2014), "Financial component of resource reproduction of agricultural enterprises", Zbirnyk naukovykh prats' Tavrijs'koho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky), vol. 1, pp. 243—247.
3. Kopytko, V.I. and Kopytko, O.V. (2021), "Improvement of the system of reproduction of the material and technical base of agrarian enterprises of the agro-industrial complex", Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia, vol. 1, pp. 19—24.
4. Vyshnevs'ka, O.M. and Diachenko, O.S. (2013), "Agrarian sector: reproduction and renewal of fixed assets", Innovatsijna ekonomika, vol. 7, pp. 15—19.
5. Svynous, I. and Kachan, D. (2018), "Theory of reproduction of material and technical base of agricultural enterprises", Agrovit, vol. 13, pp. 28—34.
6. Klokar, O.O. (2014), "Theoretical foundations of the formation of the economic mechanism of effective reproduction of the resources of the agrarian sector of the economy", Stalyj rozvytok ekonomiky, vol. 1, pp. 5—12.
7. Muzychuk, M.M. (2013), "The conceptual meaning and essence of restructuring as an economic category and the process of economic reproduction in agricultural production", Ekonomika ta upravlinnia APK, vol. 10, pp. 107—112.
8. Svynous, I.V. Havryk, O.Yu. and Byba, V.A. (2019), "Organizational and economic approaches to technological renewal of agricultural enterprises", Innovatsijna ekonomika, vol. 7—8, pp. 57—63.

Стаття надійшла до редакції 13.08.2024 р.